

Asia: VN/27419/2020

Luonnon virkistyskäytön strategia

Yleinen lausunto

Voitte tässä lausua yleisesti luonnon virkistyskäytön strategiasta

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua strategialuonnoksesta. Luonnon virkistyskäyttöstrategian poikkihallinnollisuuden ja ajankohtaisuuden vuoksi on hyvä asia, että strategia ja siihen liittyvät toimenpiteet laaditaan ja työ tehdään laajalla yhteistyöllä siten, että strategisissa linjauksissa ja tulevaisuuden toimenpiteissä kuullaan ja huomioidaan maan eri alueiden erilainen tilanne luonnon virkistyskäytön tilanteen ja merkityksen osalta.

Strategian ja tulevien toimenpiteiden ja resurssoinnin tulee huomioida tasapuolisesti koko maan tarpeet ja toimenpiteiden vaikutukset sekä asukkaiden hyvinvoinnin, saavutettavuuden, infran ja palveluiden että elinkeinojen osalta.

Kuntaliitto kannattaa kansallisen koordinaatioelimen perustamista siten että siinä on vahva edustus kunnista ja maakunnista.

Ohjausryhmän työhön osallistuneena Kuntaliitto toteaa, että viimeisimmässä kokouksessa ohjausryhmä teki useita sekä strategian kokonaisuuteen että yksityiskohtiin liittyviä korjausesityksiä, mutta tiukan aikataulun vuoksi, niitä ei ole otettu huomioon nyt lausunnolla olevassa luonnoksessa. Ohjausryhmän huomioida tulee huomioida strategian jatkovalmistelussa.

Strategiassa, myös strategisissa linjauksissa ja tulevaisuuden toimenpiteissä tulee vahvemmin huomioida se, että luonnon virkistyskäyttö ja sitä koskevat tarpeet ja haasteet ovat erilaisia maan eri alueilla. Kaupunkialueilla luonnon virkistyskäyttö liittyy vapaa-aikaan ja puolestaan maaseutumaisilla alueilla luonnon virkistyskäyttö on osa arkipäivää - luonto on koko ajan lähellä. Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet ja haasteet, vaikutukset ja kehittämismahdollisuudet ovat erilaisia, riippuen siitä onko kyseessä suuri kaupunki, saaristoinen kunta, maaseutomainen kunta tai esim. kunta, jossa luontomatkailulla on keskeinen osa elinkeinoelämässä ja työpaikkatarjonnassa.

Tekstin ja taustoittavien kappaleiden irrallisuus/hajanaisuus hankaloittaa keskeisimpien ja strategian kannalta olennaisimpien asioiden erottamista. Kappaleiden liittyminen strategiaan linjauksiin tulisi näkyä selkeämmin ja lisäksi osallistamisen (työpajat ja verkkokysely) tulokset ja havainnot tulisi olla laajemmin mukana ja niiden yhteys mm. strategiaan toimintalinjauksiin tulisi olla johdonmukainen ja näkyvissä.

Strategialuonnos on vielä pitkä ja kokonaisuutena hieman hajanainen. Jatkovalmistelussa taustoittavan osan tiivistäminen on tarpeen. Lisäksi on hyvä pohtia, tulisiko osa taustatekstistä siirtää liitteeksi ja /tai muotoilla taulukon tai kuvion muotoon.

Johdanto

Voitte tässä lausua luvusta 1: Johdanto (1.1 Hallinnollinen tausta ja työn käynnistäminen, 1.2 Strategian tavoitteet)

Johdannossa voisi tiivistää strategian prosessin ja avata sen ns. punainen lanka.

Onko johdannon toisen ja kahden viimeisen kappaleen viesti ristiriitainen?

Työryhmä on ministeriöpainotteinen ja esim. kuntien ja maakuntien liittojen mukana olo jatkotyössä on tarpeen, jotta nyt yleisellä tasolla olevien strategisten linjausten jatkovalmistelu, toimenpiteiden valmistelu ja resurssien kohdentaminen mahdollistaa strategisten tavoitteiden saavuttamisen eri puolilla maata, paikalliset ja alueelliset kehittämismahdollisuudet ja tarpeet sekä haasteet huomioiden.

Kuntien ja maakuntaliittojen rooli luonnon virkistyskäytön strategian laadinnassa nousi esille vahvasti työpajoissa ja verkkokyselyn kautta. Onkin tärkeää, että erityisesti kuntien ja maakuntaliittojen lausunnot tällä lausuntokierroksella otetaan huomioon strategian jatkovalmistelussa.

On hyvä, että strategiaprosessissa on osallistettu eri tahoja mm. työpajoissa ja verkkokyselyn kautta. Strategialuonnoksessa ei kuitenkaan näy, ainakaan selkeästi, viiden teemallisen työpajan tuotokset ja esille nousseet asiat. Myös verkkokyselyn tuloksista on avattu vain yhden sivun verran. Olisiko näiden keskeisistä teemoista ja päätuloksista mahdollista koota esim. kuva/kaavio. Myös osallistamisen tuotosten näkyminen strategisissa linjauksissa olisi hyvä avata.

1.2. Strategian tavoitteet

Olisiko juoksutus loogisempi, jos tämä osa olisi vasta taustoittavan aineiston jälkeen? Tässä tavoitteet näyttäytyvät valmiiksi määriteltynä eikä niillä ole kytköstä esim. työpajoihin ja verkkokyselyyn.

Tavoitteisiin tulisi lisätä luonnon virkistyskäytön edellyttämän infran ja palveluiden kehittäminen, joka vaikuttaa mm. luonnon kestävyteen (mm. reitit kulumisen estämiseksi) ja turvallisuuteen.

Tavoitteissa voisi näkyä myös hyvinvoinnin lisääntyminen. Tämä toki liittyy kansanterveyden edistämiseen, mutta ei ole aivan sama asia. Esim. hyvinvoinnin mittaamisen kehittämiseen on käynnissä useita hankkeita.

Tulisiko voimavarojen sijaan tavoitteissa puhua taloudellisista resursseista?

Luonnon virkistyskäytön nykytila

Voitte tässä lausua luvusta 2: Luonnon virkistyskäytön nykytila (2.1 Käsitteet, 2.1 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä, 2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa, 2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi, 2.5 Toimijoiden roolit, 2.6 Lainsäädäntö, 2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet)

2.1. Käsitteet: Kolmannessa kappaleessa tulisi mainita myös matkailukeskukset.

Kappale " Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu" nostaa esille luonnon virkistyskäytön kunnan elinvoiman näkökulmasta sekä paikallisten yrittäjien näkö-kulmasta. Tämän tulisi näkyä enemmän myös toimintalinjauksissa.

Kappaleeseen "Iän, koulutuksen ja asuinpaikan vaikutukset" voisi sisällyttää luonnon virkistyskäytön erilaisuuden maan eri alueilla. Luonnoksessa esim. vesistöt ja vesiliikunta on jäänyt vähemmälle huomiolle, mutta osassa maata ne ovat hyvin olennainen osa luontoa ja virkistyskäyttöä, sekä paikallisten asukkaiden arjessa että matkailijoiden osalta.

Koronan vaikutuksia käsittelevässä kappaleessa voisi avata etätyön lisääntymisen merkitystä ja vaikutuksia luonnon virkistyskäytön lisääntymisessä tulevaisuudessa, esim. mitä merkitystä on pidemmällä viipymillä luontokohteissa.

Kappaleessa Ota kantaa-verkkokysely on hyvin lyhyesti avattu kyselyn tuloksia. Olisi mielenkiintoista lukea nimenomaan tätä strategiaa koskevan kyselyn tuloksia vähän laajemmin. Kyselyn tulosten merkitys tavoiteasettelussa ja linjauksissa ei myöskään näy selvästi. Olisiko tarkoituksenmukaista tiivistää taustoittavia tekstejä ja ottaa laajemmin mukaan sekä kyselyn että työpajojen tulokset. Olisi mielenkiintoista nähdä, miten vastaukset vaihtelevat eri puolilla maata - mitkä asiat nousevat esille erilaisilla alueilla.

Kappaleessa "Opastustoiminta" tulisi lisätä myös vesiliikenteen sovellukset.

2.4. Hankerahoituksella on tärkeä merkitys luonnon virkistyskäytön infran rakentamisessa ja parantamisessa. Mm. Leader-toiminnan kautta rahoitetut paikalliset liikuntapaikat, polut ja reitit, nuotiopaikat, uimarannat jne. palvelevat sekä paikallisia asukkaita, mökkiläisiä ja matkailijoita ja ne täydentävät mm. kuntien omaa virkistyskäyttöä tukevaa infraa ja palveluita.

2.5. Toimijoiden roolit

Lukuun on koottu hyvin luonnon virkistyskäytön osalta keskeisimmät tahot ja roolit ja tämä osoittaa hyvin yhteistyön ja koordinoinnin tarpeen. Tähän samaan yhteyteen on nostettu myös lainsäädäntöön liittyviä tehtäviä, jolle on oma kohta 2.6. Näiden kahden luvun sisältöä olisi hyvä jäsentää uudelleen.

Kohdassa "Kansalaiset" on yksittäisten kansalaisten roolia syytä laajentaa. Se on muutakin kuin olla somessa mielipidevaikuttajina!

Kansalaisilla on luonnon virkistyskäyttöön liittyen oikeuksia ja velvollisuuksia, osallistumista, vastuullisuutta, turvallisuutta jne.

Luonnon virkistyskäytön osalta kansalaisen rooli ja mahdollisuudet riippuvat asuinpaikasta ja liikkumismahdollisuuksista. Osalla luonto on lähellä arjessa, osalla luontoon pitää hakeutua erikseen.

Rooleja pohtiva osuus on hyvä mutta sitä voisi tiivistää ja jäsentää esim. kaavion/kuvion muodossa.

2.6. Lainsäädäntö

Tämä kappale osaltaan avaa hyvin luonnon virkistyskäytön poikkihallinnollisuuden haasteista.

Lainsäädännön osalta voisi pohtia, tulisiko avata kaikki listalla olevat lait lyhyesti ja esimerkiksi koota lainsäädäntö taulukkoon ja tekstissä avata keskeisimmät näkökulmat ja selkeästi muutosta vaativat lait/lainkohdat (ns. pullonkaulat).

Kuntaliitto toteaa tässä, että kunnilla tulee jatkossakin olla päätösvalta mm. maankäytöstä ja siitä, miten kunnat omissa strategioissaan asettavat tavoitteita ja kohdentavat resursseja mm. luonnon virkistyskäytön tarpeisiin.

2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet.

Valtakunnalliseen koordinointielimen perustaminen on kannatettavaa. Tärkeää on, että ko. elimeen otetaan mukaan riittävästi kuntien ja maakuntaliittojen edustajia, varsinkin kun niiden vahva rooli on tunnistettu tässä strategiatyössä. Valtakunnallisen koordinaation tulee toimia alhaalta ylöspäin - eli huomioida alueiden ja kuntien tarpeet toimeenpanossa ja resurssien jaossa.

Luonnokseen mukaan otetut kansalliset strategiat ja ohjelmat jäävät tällaisena mainintatasolle ja niiden yhteys ja merkitys luonnon virkistyskäyttöstrategiaan jää vaillinaiseksi. Osa näistä tarjoaa rahoitusvälineitä, osa lähinnä ohjaa mahdollisen rahoituksen käyttöä. Lisäksi osa em. ohjelmista kattaa koko maan ja osa kohdentuu tiettyihin alueisiin.

Myös tätä kokonaisuutta tulisi tiivistää ja nostaa esille ko. strategioista ja ohjelmista vaikutukset luonnon virkistyskäytön strategian kannalta.

Suomen Kylät ry ja maakunnalliset ja paikalliset yhdistykset tulisi ottaa mukaan, joko rooli-luvussa tai sitten tässä ohjelma-luvussa. Kyläyhdistykset ja maakunnalliset kyläyhdistykset yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa tekevät paljon työtä luonnonvirkistyskäytön eteen (reitit, laavut jne.)

Hyödyt

Voitte tässä lausua luvusta 3: Hyödyt (3.1 Terveys ja hyvinvointi, 3.2 Talous ja työelämä, 3.3. Kansalaisuus, kulttuuri ja yhteisöllisyys, 3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys)

Strategialuonnoksessa todetaan, että "Tässä strategiassa virkistyskäytön hyötyjä tarkastellaan terveyden ja hyvinvoinnin, talouden ja työelämän, kansalaisuuden ja yhteisöllisyyden sekä ympäristön tilan ja virkistyskäytön kestävyys näkökulmista."

Talouden ja työelämän, mm. luonto- ja matkailuyrittäjyyden näkökulma ei juuri näy strategian tavoitteissa ja toimintalinjauksissa. Myös yhteisöllisyyden näkökulmaa voisi avata enemmän.

3.1. Kappale "Vaikutukset työllisyyteen ja talouteen"

Onko tässä mukana matkailu kokonaisuutena? Entä maaseutumatkailu, joka on pitkälti luontomatkailua?

Talous ja työllisyys hyödyt tulisi näkyä enemmän toimintalinjauksissa, kestävyys ja paikallisten asukkaiden oikeudet huomioiden.

3.3.

Suomesta tuli vuonna 2017 maailman ensimmäinen maa, joka virallisesti liputti luontonsa kunniaksi. Sisäministeriö on antanut liputussuosituksensa tämän jälkeenkin vuosittain. Vakiintunut liputuspäivä Suomen luonnon päivä on ensimmäistä kertaa vuonna 2023.

Tämän kappaleen voisi siirtää johdantoon - saisi paremmin näkyvyyttä!

Sitran selvityksessä pandemian jälkeisistä elämäntavoista (Lifestyles after lockdown, Sitra 2020) todettiin, että suomalainen kansallisyhteisyys on noussut: tämä oli yksi selvityksen päähavainnoista ja kaiken muutoksen taustalle noussut yhteinen tekijä.

Tämä kappaleen voisi siirtää koronan vaikutuksista kertovaan kappaleeseen.

European Unionin rahoittamassa projektissa The Benefits of Outdoor Sports for Society (BOSS, 2002-2017) listattiin yhteisöllisiksi hyödyiksi muun muassa aktiivinen kansalaisuus, rikollisuuden ja epäsosiaalisen käyttäytymisen vähentyminen. Ulkoilu lisäsi aktiivista kansalaisuutta ja vähensi rikollisuutta. Yli 50-vuotiailla se lisäsi sosiaalista aktiivisuutta ja vähensi yksinäisyyttä.

Tämän voisi siirtää hyödyt -kappaleeseen.

Tulevaisuuden näkymät

Voitte tässä lausua luvusta 4: Tulevaisuuden näkymät

Megatrendit ym. ilmiöt voisivat avautua hyvin esim. kuviona ja samalla niiden yhteydet selkeytyisivät.

Kuntien roolin muuttuminen:

Kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen on jatkossakin tärkeä kunnan tehtävä ja tähän liittyy myös luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet.

Tätä varten tulee varmistaa että kunnilla on päätösvalta tehdä kuntastrategiansa mukaisia toimenpiteitä esim. lainsäädännön puolesta ja että kunnilla on riittävä rahoitus näihin toimenpiteisiin. Lisäksi tulee varmistaa, että mikäli kunnalle annetaan joku tehtävä, tulee siihen samalla kohdentaa myös tehtävän vaatima rahoitus.

Luonnon virkistyskäytön kehittämiseen tarvitaan rahoitusta mm. infran rakentamiseen ja ylläpitoon, ja toimivia yhteistyömalleja sekä selkeää vastuun jakoa.

Lisäksi on huomioitava, että kunnilla on tasapuoliset mahdollisuudet hyödyntää mm. valtion reittejä (pääsy reiteille useamman kunnan kautta) ja että eri tyyppiset alueet huomioidaan tämän työn jatkovalmistelussa. Lisäksi järjestöillä on virkistysalueiden rakentamisessa ja ylläpidossa tärkeä rooli, yhteistyössä kuntien ja maakuntaliittojen kanssa.

Tulevaisuuteen liittyen viestinnän vahvempi sisäänkirjoittaminen tekstiin, kaikilla tasoilla, olisi toivottavaa. Viestintä tulisi tässä tulkita laajasti, sisältäen esim. koulutuksen eri muodoissaan (vastuullisuus, kestävyys ja turvallisuus jne.).

Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

Voitte tässä lausua luvusta 5: Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä (5.1 Missio, 5.2 Visio, 5.3. Strategiset tavoitteet, 5.4 Toimintalinjaukset)

Yleisiä havaintoja:

Strategialuonnos sisältää laajan katsauksen luonnon virkistyskäyttöön liittyviin ohjelmiin, lainsäädäntöön, organisaatioiden rooleihin jne. Sivumäärää olisi hyvä saada pienemmäksi, tekstikokonaisuuksia tiiviimmiksi ja enemmän yhteismitallisiksi, jotta ydinajatus on selkeä, myös taustoittavissa teksteissä.

Taustoittavat tekstien jälkeen jää kaipaamaan tiivistä yhteenvetoa tai analyysia. Strategista näkökulmaa voisi selkeyttää saada esim. hyödyntämällä tausta-aineistoa ja työpajojen ja verkkokyselyn tuloksia esim. SWOT-analyysiin ja sitä kautta muodostuviin linjauksiin. Eli mitkä ovat keskeiset vahvuudet ja miten ne näkyvät strategisissa linjauksissa. Mitä mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää ja mahdollistaa (esim. lainsäädäntö), mitä uhkia on näkyvissä ja miten niihin vastataan.

Yksittäisiin toimintalinjauksiin liittyviä kommentteja on tässä lausunnossa aiemmissa kohdissa.

Toimeenpano ja seuranta

Voitte tässä lausua luvusta 6: Toimeenpano ja seuranta (6.1 Jatkotyö ja strategian päivittäminen, 6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit, 6.3 Viestintä)

Tähän lukuun, erityisesti toimeenpanoon ja rahoitukseen liittyviä kommentteja on tässä lausunnossa aiemmissa kohdissa.

Olisi ollut tarkoituksenmukaista, että sova-arviointi olisi ollut käytettävissä tämän lausuntokierroksen aikana.

Väre Taina
Suomen Kuntaliitto ry